

Gereformeerd Theologisch Tijdschrift.

Redactie-Adres: Prof. Dr T. HOEKSTRA te Kampen.
Aflevering 9. Januari 1931.

IETS OVER GEREFORMEERD KERKRECHT

door

Dr J. VAN LONKHUYZEN te Zierikzee.

I.

Indien iemand een boek zou schrijven met den titel „Het Gereform. Kerkrecht” en zou daarin uitsluitend de Dordtsche Kerkenorde behandelen, zoo zou hij een groote fout maken. De titel en de inhoud van het boek zouden elkander niet dekken. Het Gereform. Kerkrecht gaat verder dan de Dordtsche Kerkenorde. Ik ga verder en ik zou op dien titel zelf ook aanmerking kunnen maken. Ik zou kunnen vragen: Wat is dat: „Het Gereform. Kerkrecht”? Ik twijfel aan het bestaan er van; althans aan het bestaan er van in dien zin, dat ge mij een aantal artikelen en verklaringen en besluiten kunt voorleggen en daarvan zeggen kunt: dit is nu HET Gereform. kerkrecht. Er bestaat *Hollandsch Gereformeerd kerkrecht, Fransch Gereform. kerkrecht, Schotsch Gereform. kerkrecht*, enz. Er is Gereform. kerkrecht van de Chr. Gereform. Kerk in Amerika, en van de Gereform. Kerk aldaar. En zoo kan ik doorgaan. Er zijn *begin-selen* van Gereform. kerkrecht achter al die Kerkenordeningen liggende, maar een uitgewerkt stel van bepalingen welke ik kan saamvatten en daarvan zeggen: Dit is nu HET Gereform. Kerkrecht, is er niet. Zelfs in een en dezelfde kerkengroep zijn er verschillende fasen van Gereform. kerkrecht. Er is verschil tusschen het Gereform. kerkrecht der Dordtsche synode en zooals het na dien in de practijk in de onderscheidene Nederlandsche gewesten toegepast en uitgewerkt werd. Er is ver-

ONTVANGEN BOEKEN.

- E. Brunner. De Theologie der crisis. Amsterdam. W. ten Have 1930.
P. J. Risseuw. Christelijke Schrijvers van dezen tijd. Kampen. J. H. Kok. 1930.
Dr. M. H. A. van de Valk. Mozes' boeken in Egyptisch licht. Kampen. J. H. Kok. 1930.
Ch. Gore. Jezus van Nazareth. Uit het Engelsch door H. C. Valeton. Kampen. J. H. Kok. 1930.
Zeist. G. A. J. Ruys' Uitgeversmaatschappij. z. j.
K. Schilder. Christus bij den uitgang van Zijn lijden. Kampen. J. H. Kok. 1930.
Tot den volten dag I. 5. Kollum. T. Banda. 1930.
G. van der Zee. De Ballingschap Deel II. Kampen. J. H. Kok. 1930.
S. G. de Graaf. Hooflijnen in de kerkgeschiedenis. Kampen. J. H. Kok. 1930.
Menigerlei Genade. Twintigste jaargang No. 21—30. Kampen. J. H. Kok.
H. J. Schou. Religieusiteit en abnormaal zieleleven. Zeist. G. J. A. Ruys Uitg. Mpij 1931.
C. Rijnsdorp. Koningskinderen. Baarn. Konings Uitgeverij. z. j.
Dr. J. C. Rullmann. De Afscheiding. Vierde Herzene druk. Kampen. J. H. Kok. 1930.
Dr. B. Wielenga. De heerlijkheid van het Oosten. Kampen. J. H. Kok. 1930.
Jaarboekje van de Gereform. Vereen. voor Drankbestrijding. Amsterdam Nassanlaan 73. C. Buitendijk.

kerkrecht der Geref. kerken der 19e en 20e eeuw. De talrijke wijzigingen in de Dordtsche kerkenorde toonen het aan. Terwijl zeker niemand onzer al de bepalingen der particuliere synoden saamgevat in Reitsma en Van Veen's bekend werk zonder meer nu nog zou willen toepassen. Er is zelfs verschil tusschen de eene periode der Geref. Kerken van Nederland in de 19e en 20e eeuw en de andere. Denk aan de bepaling der kerkenorde aangaande het uitsluitend zingen van psalmen in den eeredienst der Geref. kerken met de bekende excepties, en de bepaling van de Arnhemsche synode van 1930, waarin, indien we het wel zien, meer werd aangenomen dan het zingen van enkele excepties meer.

Er was verschil tusschen de kerkrechtelijke inzichten der Chr. Geref. Kerk en die der Nederduitsch Geref. Kerken.

Het is er mee als met de Geref. Belijdenis, waarvan de kerkenorde immers slechts de toepassing is. Ge kunt niet zeggen: Hier hebt ge nu DE Geref. belijdenis. Er is een Nederlandsche Geref. Belijdenis, een Fransche, twee Zwitsersche, een Westminstersche enz. Er is overeenstemming en er zijn Geref. beginselen in die belijdenisschriften uitgedrukt, maar ge kunt niet zeggen, zelfs al zoudt ge ze alle saamvatten: Hier hebt ge DE Geref. Belijdenis. Dat zou altijd in het meervoud moeten zijn. Ook afgezien daarvan dat de Geref. belijdenis steeds en immer, zoolang er Gereformeerden zijn zullen, „im Werden begriffen" zal zijn.

Zóó zal het ook met de kerkenorde zijn. Er zullen beginselen van Geref. kerkrecht zijn, er zullen kerkenordeningen zijn waarin deze beginselen meer of minder juist uitgewerkt zijn, er zullen personen zijn die er meer of minder juist inzicht in hadden, maar een afdoend stel van bepalingen waarmee ge kunt zeggen: Hier hebt ge nu HET Geref. kerkrecht is er niet, en zal er niet zijn, en kan er niet zijn.

Dit steeds voor oogen te houden zal ons tot voorzichtigheid manen bij alle argumentatie over kwesties met Geref. kerkrecht in verband staande. Dan zullen we niet zoozeer nadruk leggen op aanhalingen van mannen hoe uitnemend

ook, of van synodes hoe gewichtig ook, maar meer op de beginselen zelve letten. Want als ik in kwesties van Geref. kerkrecht in Nederland uitspraken van b.v. Rivet of Junius aanhaal, dan vergeet ik, dat deze mannen *Franschen* waren en dat het Fransch Geref. kerkrecht hoe nauw met het Nederlandsche verwant, toch in enkele opzichten *anders* was, dan het Nederlandsche Geref. kerkrecht. Zelfs al zou ik Calvijn aanhalen, ook dan geldt nog hetzelfde bezwaar. Het Geneefsche kerkrecht was anders dan het onze. Calvijn heeft immers nimmer zijn systeem kunnen uitwerken, maar zich in de omstandigheden moeten schikken en er het beste van moeten maken.

Om mijn bovengevoerde argumentatie nader te bewijzen, hoop ik in de volgende bladzijden aan te toonen hoe, bij alle overeenkomst, er toch verschil is tusschen het Geref. kerkrecht der Fransche kerken uit de vorige eeuwen en ons Nederlandsch kerkrecht. Niet enkel wat afzonderlijke, op zich zelf staande, kwesties betreft, maar ook wat hier en daar den geheelen kijk op de zaken, b.v. de verhouding van de meerdere vergadering tegenover de mindere, betreft. En toch waren deze Fransche Geref. kerken in menig opzicht de moeder voor de Nederlandsche Geref. kerken, wat organisatie, belijdenis en discipline betreft.

Het komt mij voor dat de dochter, de Nederlandsche kerken, in sommige opzichten *met opzet* een andere richting inslagelagen is. Iets wat wel te verklaren is. Onze kijk op de waarheid, maar zeker onze opvatting van de regeering der kerk hangt vaak saam met onzen aanleg, dus ook met nationale aanleg en met nationale omstandigheden. Het is niet moeilijk te begrijpen dat b.v. onze dochterkerk in Amerika (de Chr. Geref. Kerk) veel meer democratisch in haar kerkrecht is dan onze kerken hier. Al hebben we beide de gewijzigde Dordtsche kerkenorde als richtsnoer voor ons kerkelijk leven. B.v. in het naast elkaar bestaan van vele kerken in één stad (alleen Grand-Rapids zijn er 20 of in naaste omgeving 24 geheel afzonderlijke kerken van de Chr. Geref. Kerk,

verdeeld zelfs in 2 klassen). Of in het gewicht (door de landswet getischt) dat daar aan de gemeentevergadering toegekend wordt. Dit zijn maar voorbeelden om te doen zien hoezeer door andere nationale omgeving nauw aan elkander verwante Geref. Kerken in kerkrecht kunnen verschillen. Zoo was het met de Fransche en de Hollandsche Geref. kerken. Ginds was het een koninkrijk, hier een republiek. Dat dit mede invloed kan hebben gehad op de meerdere autoriteit welke men aan de meerdere vergaderingen toekende (als we later zullen zien) ligt voor de hand. Alsmede het feit, dat de Fransche kerken door haar positie tegenover een haar vijandige overheid en tegenover vijanden die het „verdeed en heersch”, haar ten verderve op haar zochten toe te passen, is evenzeer begrijpelijk. Ik hoop U in het tweede deel van dit artikel het onderscheid te laten zien.

Ik haal de besluiten der Fransche synoden aan uit de Engelsche verzameling en vertaling van Rev. J. Quick in zijn „Synodicon in Gallia Reformata, or the Acts, Decisions, Decrees, and Canons of the National Councils of the Reformed Churches in France”, London 1692. 2 dln.

Ik gebruik liever dit werk, niet alleen omdat in dit lijvige boek verschillende redacties dier synodale besluiten zijn opgenomen, maar ook omdat we zoo door vertaling, bij verschil van meening een onpartijdige opvatting van een artikel verkrijgen. Hier hebben we de Engelsche vertaling van iemand nog bijna een tijdgenoot der Hugenoten, en we zien duidelijk uit zijn vertaling hoe hij de besluiten verstaat. Hij stond daarbij in gedurig contact met velen der 150 naar Londen uitgeweken Fransche predikanten.

En nu ter zake.

Wie de uitvoerige Fransche kerkenorde leest (niet minder dan 253 artikelen!) en de acta der 29 nationale synoden, in bovengenoemd werk vervat, nagaat, die behoeft niet te vragen waar onze vaders voor de organisatie van hun Geref. kerkelijk leven en de uitoefening der discipline ter school gegaan zijn. Via de Zuidelijke Nederlanden was er een ge-

durig contact met de eenmaal zoo talrijke ¹⁾ en bloeiende ²⁾ Geref. kerken van Frankrijk.

En zij hadden een goede school.

Door de vijandige houding der overheid kon het Geref. kerkelijk leven zich in Frankrijk vrij ontwikkelen. Wie de Acta van de synoden der Hugenoten nagaat, die wordt getroffen, door den besluiten, godvreezenden, ernstigen toon en door den naar beslist Gereformeerde beginselen vragenden geest der synoden. De tucht wordt met getrouwheid, zonder aanzien der persoons door de kerkeraden uitgeoefend, de lichtzinnigheid van het volk wordt streng tegen gestaan. Men zoekt recht te doen en de liefde te beoefenen. De predikanten en ouderlingen ter synode afgevaardigd zijn veelal mannen van naam, van ontwikkeling, van positie, met titels van wetenschap of van geboorte. Als de Fransche koningen na Hendrik van Navarre hen beginnen te plagen zijn de mannen die als commissie door de synode afgevaardigd worden zonder opzien bereid naar den koning te reizen en voor hem op waardige wijze hun grieven bloot te leggen, ten aanhoore van het geheele hof.

Daarbij stonden deze synoden in voortdurende correspondentie met Genève en de Theol. professoren en predikanten aldaar. Hoewel ze ook tegenover hen een eigen positie durven innemen. Men krijgt geen anderen indruk dan dien van zeer hoogstaande Geref. kerkelijke vergaderingen.

Hier was het dat onze vaders ter schoole gingen voor de

¹⁾ Beza was voorzitter van de Synode te La Rochel en telde toen meer dan 2150 kerken in Frankrijk.

²⁾ Daar waren vele groote en bloeiende kerken. Er waren vele kerken met meer dan 10000 leden, de meesten dezer hadden 2 predikanten; er waren ook grootere kerken met b.v. 4 predikanten als Nimes en Montauban of met 5 als in Orleans in 1561.

In 1581 waren op zijn minst meer dan 200000 Hugenoten door 't zwaard om 't Evangelie gevallen of gedood a. w. I p. 59. Op de lijst van de synode van Alençon (1637) staan nog de namen van 626 kerken vermeld en van 647 dienstdoende predikanten.

organisatie van het kerkelijk leven in de vrij gevochten Nederlanden. Toch ook weer met behoud hunner zelfstandige inzichten en gedachten voortvloeiende voor geen gering deel uit de republikeinse organisatie waarmede de vereenigde provincies zich verbonden.

De vaders leerden rechtstreeks van de Fransche Gereformeerden, of ook zijdelings door den invloed van de Fransche Geref. belijdenis des geloofs op de hunne en de kennis der Fransche kerkelijke besluiten. Maar ook rechtstreeks. Er was een voortdurend contact. Op de generale synode van Vitre (gehouden in 1583 in het kasteel van den Vrijheer de la Vall) waren als afgevaardigden van de Nederlandsche kerken tegenwoordig Dr. M. Forest, predikant bij de Fransche Kerk te Mechelen, Dr. Johannis Bouline, pred. van de Geref. kerk te Gent, en Ds. J. Charan, predikant bij de Geref. kerk te Brugge.

Een van de eerste besluiten welke de synode nam was dit: (ch. II, art. 1, 2, 3) „Aangezien onze broeders uit de Nederlanden verzocht hebben dat een goede weg moge gevonden worden en de middelen daartoe ingesteld worden dat de afgevaardigden van hun kerken voor de toekomst op onze synoden mogen tegenwoordig zijn en onze afgevaardigden op de hunne, zoo besluit deze vergadering: Dat zoo dikwijls als de nationale synode van de Geref. Kerken der Nederlanden zal saamkomen, twee provincies van dit koninkrijk zullen verplicht zijn hun afgevaardigden naar die synode te zenden, te weten 2 predikanten en 1 ouderling.

De 2 provincies, in elke nationale synode te noemen, zullen de afgevaardigden aanwijzen. De kosten zullen door al de kerken van het koninkrijk gedragen worden. Voor de op handen zijnde synode van de Nederlandsche Geref. Kerken worden nu aangewezen de provincies Isle de France en Normandië om haar afgevaardigden derwaarts te zenden.

„En naardien de broeders afgevaardigden uit de Nederlanden aan deze synode overhandigd hebben de Geloofsbelijdenis en de Kerkenorde door de Geref. kerken der Ne-

derlanden als de hare beleden en aangenomen, zoo heeft deze vergadering ootmoedig en hartelijk God gedankt voor deze zoete gemeenschap en overeenkomst beide in leer en in kerkregering tusschen de kerken van dit koninkrijk en van de genoemde Republiek, en heeft het billijk geoordeeld beide te onderteekenen; en heeft ook besloten de broeders afgevaardigden der Nederlandsche kerken te verzoeken wederkeerig onze Geloofsbelijdenis en onze Kerkenorde te onderteekenen; hetwelk zij in opdracht van de kerken welke hen afvaardigden, ook gedaan hebben; daarbij uitdrukkelijk de wederkerige harmonie en eensgezindheid in leer en tucht van al de kerken in beide deze naties.

„Daarenboven, deze vergadering verstaan hebbende tot hare diepe smart, de treurige conditie van het meerendeel der kerken in de Nederlanden, hoe dat ze als met een pest geplagd worden door secten en ketterijen als die van David Jorissen; Anabaptisten en Libertijnen en andere dwalingen in strijd met de zuiverheid van Gods Woord; en tegen welke ketterijen zij niet kunnen gebruiken de middelen daartoe het meest wenschelijk; en toch aan de andere zijde verblijdde de vergadering zich grootelijks bij het vernemen van de blijde tijding hoe de kerken aldaar met ijver zorgen voor bestrijding en wederlegging van deze onschriftuurlijke ketterijen, welke de goddelijke waarheid, orde en tucht omkeeren, en heeft allerdingendst hen aangeloopen om voort te gaan in de wederlegging en verordeeling daarvan, als ook verklaart de synode dat de synode van hare zijde gaarne en van geheel harte met haar saamwerken wilde om dit te doen; en wilde hun als bewijs daarvan geven, als ze nu geeft, een onaanastbaar getuigenis door de onderteekening hunner confessie en kerkenorde.

„En aangezien deze heilige unie en samenstemming van de kerken van Frankrijk en die der Nederlanden noodzakelijker wijze schijnt te vorderen een wederkerige liefde en hulp; zoo is het dat deze vergadering het betamelijk oordeelt, dat de kerken van beide landen wederkeerig hun predikanten

zullen mogen leenen, zooals wederzijdsche behoefte dit zal vorderen."

Op de nationale synode van Saumur (1596) werd deze band versterkt. Daar werd toch besloten (ch. IV art. 15) „De unie tusschen de Kerken van dit koninkrijk en die van de Nederlanden zal zorgvuldig gehandhaafd worden en Ds. Rotan¹⁾ zal hen schrijven in naam van deze synode, onze ernstige begeerte uitsprekende om deze unie bij alle wettige middelen te bewaren. Deze vergadering wijst de provincie van Normandië aan om correspondentie met de Nederlandsche kerken te voeren, haar brieven te ontvangen en te beantwoorden, en ook om indien het mogelijk geoordeeld wordt een afgevaardigde te zenden naar hun nationale synode, welke afgevaardigde zijn instructies zal ontvangen van hen die moderamen waren bij onze kerkelijke vergaderingen".

Men had ook afgevaardigden willen zenden naar de Dordtsche synode in 1618, en deze waren reeds op reis, maar onderweg hoorende dat de koning de afvaardiging verbood, keerden ze terug. Op de Synode van Alez in 1620 werden echter de Dordtsche Leerregels van geheel harte en plechtig onderschreven. Ds. Rivet, scriba van de synode van La Rochel wordt predikant bij den prins en straks professor in Leiden. Zoo vinden we allengs tal van Fransche namen onder onze predikanten en professoren.

Ook was Graaf Lodewijk van Nassau tegenwoordig op de eerste synode van La Rochel (1571), zoowel als Jeane, koningin van Navarre; haar zoon, de latere koning Hendrik IV; de prinsen Bourbon en Condé; Caspar de Colligny en andere aanzienlijke heeren. Gedurig vonden we melding van correspondentie met de Nederlandsche kerken, b.v. over een

¹⁾ Ds Rotan was scriba van de vorige synode, een man van invloed, maar die straks in een complot kwam waarin hij de zaak van de Geref. in een openbaar nationaal dispuut zou verraden, hetwelk hij echter toen het er op aan kwam niet deed, voorgevende dat hij ziek was en het dispuut niet bij kon wonen. a. w. I p. 175.

vereëning van al de Geref. kerken, ja, van al de Protestanten in Europa.

Geen wonder dus dat we in de Nederlandsche Kerkenorde de hoofdbeginselen van de Fransche terug vinden. Dezelfde ambten, dezelfde organisatie van de gemeente onder den kerkeraad, regeerende de gemeente, van meerdere vergaderingen waar de kerken saamkomen, classes (ook colloquia ook genoemd), prov. synoden, generale synoden. Hetzelfde beginsel van gelijkheid, dat geen predikant over een ander, geen kerk over een andere voorkeur of heerschappij zal hebben, en in zooveel meer. Dezelfde overwegingen in synodale beslissingen. Geen wonder. Beide kerken willen immers terug gaan naar de H. Schrift en zich daardoor alleen laten leiden.

Inderdaad de opstellers van de Nederlandsche kerkenorde vonden in de Fransche kerkenorde een treffend exempel en door het contact met de Fransche kerken waren zij steeds op de hoogte van de toepassing en uitwerking dezer kerkenorde.

En toch is er bij zooveel overeenkomst een *verschil*, te verklaren uit de bovengenoemde redenen, dat wel in het oog mag gevat worden. Daarover in een ander deel van dit artikel.